

แนวคิดและกระบวนการสร้างพระไตรปิฎกภาษาล้านนา*

CONCEPT AND WORKING PROCESS FOR RE-CREATING THE LANNA TRIPITAKA

ดิเรก อินจันทร์^{1**}, มนัส สุวรรณ², อนาโตล โรเจอร์ เป็ลติเยร์³ และ วิโรจน์ อินทนนท์⁴

Direk Injan^{1**}, Manas Suwan², Anatole-Roger Peltier³ and Wiroj Inthanon⁴

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 202 ถ.ช้างเผือก ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50300^{1,2,3}

Chiang Mai Rajabhat University, 202 Chang Puak Road, Chang Puak Sub-district,

Muang District, Chiang Mai Province 50300^{1,2,3}

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 239 ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200⁴

Chiang Mai University, 239, Huay Kaew Road, Suthep Sub-district, Muang District,

Chiang Mai Province 50200⁴

**Corresponding author E-mail: direkcmru@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและกระบวนการสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาล้านนา อักษรล้านนา โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเลือกศึกษากรณีการจัดสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพรหมมงคล (ทอง สิริมงคลโล) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาล้านนา อักษรธรรมล้านนา ระหว่างปี พ.ศ. 2514-2533

พระพรหมมงคลได้ดำเนินงานจัดสร้างพระไตรปิฎกภาษาล้านนา โดยอาศัยแนวคิดและความตั้งใจของครูบาอาจารย์เป็นจุดเริ่มต้น มุ่งหวังให้ชาวล้านนาตระหนักถึงคุณค่าและความเจริญรุ่งเรืองด้านพุทธศาสนา คือการทำสังคายนาและจารคัมภีร์พระไตรปิฎกด้วยอักษรธรรมล้านนามาแล้วในอดีต มีกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้ 1) การตั้งคณะทำงาน 2) การหาทุนและการขอความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง 3) การสำรวจรวบรวมและคัดเลือกคัมภีร์โบราณมาจัดทำเป็นต้นฉบับ 4) การตรวจสอบข้อมูล 5) การจัดพิมพ์เป็นหนังสือ พิมพ์ลงใบลานและจารลงใบลาน และ 6) การเฉลิมฉลองและส่งมอบคัมภีร์พระไตรปิฎกให้กับวัด หน่วยงานและสถานศึกษาต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

*งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของคณาจารย์เรื่อง แนวคิดและกระบวนการจัดสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกในล้านนาและรัฐฉาน

¹ นักศึกษาปริญญาตรีบัณฑิต สาขาภูมิภาควัฒนวิทยา และสาละวินศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย

² ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. สาขาภูมิภาควัฒนวิทยา และสาละวินศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ที่ปรึกษาสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์

การจัดสร้างพระไตรปิฎกด้วยอักษรธรรมล้านนาของพระพรหมมงคล เกิดขึ้นในยุคที่อักษรธรรมล้านนาได้กลายเป็นอักษรถิ่นที่เกือบจะหมดบทบาทและหน้าที่การใช้งานในชีวิตประจำวัน และวัฒนธรรมการจารใบลานได้เลือนหายไปจากสังคมล้านนาแล้ว ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากคัมภีร์พระไตรปิฎกที่สร้างขึ้นจึงไม่ได้เน้นที่การใช้งานหรือการศึกษา แต่มุ่งที่จะสร้างให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวล้านนาให้เกิดความภาคภูมิใจ เป็นสำคัญ โดยแนวคิดและกระบวนการดังกล่าวนี้ยังเป็นแบบอย่างหรือแนวทางการจัดสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา ภาษาบาลี อักษรธรรมล้านนา และการพิมพ์พระไตรปิฎก ภาษาบาลี และโองการไทซินด้วย

คำสำคัญ: แนวคิดและกระบวนการ, พระไตรปิฎก, ล้านนา, อักษรธรรมล้านนา

ABSTRACT

This research had the purpose to study the concept and the working process of the re-creation of the Tripitaka in Lanna script by collecting documents and interviewing the connected person who related in Lanna Tripitaka of Venerable Brahmamangala (Thong Sirimangalo), the Abbot of Wat Phrathat Sri Chomthong Worawihan, Chom Thong District, Chiang Mai Province, in Lanna language (during 1971– 1993 AD.).

By thoughts and intentions of monks and scholars who hoped that the people, particular in Lanna, who became aware of the value and the greatness of the Buddhist teaching and the Lanna script, taking account of the Buddhist Councils held previously and of the manuscripts recorded in palm-leaves. The process was as follows: 1) set a working group, 2) find funding and The re-creation of the Tripitaka in Lanna characters by Venerable Brahmamangalo was inspired request the cooperation of those involved in the project, 3) select and assembly texts of the manuscripts, 4) check the sources, 5) print texts into Books, print and inscribe on palm-leaves, and 6) celebrate and deliver the Tripitaka editions to monasteries, agencies and educational institutions, both at home and abroad.

The re-creation of the Lanna Tripitaka by the Venerable Brahmamangala came at a time when Lanna writing was reduced to become regional, having almost disappeared from everyday life, as well as the habit of engraving texts on palm-leaves. The utility of the Re-Creation of the Lanna Tripitaka did not focus on frequent use or on education purpose, but aimed to preserve the identity of Lanna people and make them to be proud of their cultural heritage. The concept and

working process were used again for re-creating Lanna Pali, Commentary and Sub-commentary of Tripitaka by Venerable Brahmamangala (Thong Sirimangalo), including Pali and Khun Tripitaka of the Shan State of Myanmar.

KEYWORDS: Concept and the Working Process, Tripitaka, Lanna, Lanna Dhamma Script

บทนำ

อาณาจักรล้านนา หมายถึงดินแดนในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ได้สร้างบ้านแปลงเมืองมาตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 มีเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง มีภาษาพูดอักษร และศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ความเจริญรุ่งเรืองด้านพุทธศาสนาในล้านนาที่สำคัญคือการทำสังคายนาหรือชำระอักษรพระไตรปิฎกภาษาบาลี เมื่อ พ.ศ. 2020 และการรจนาคัมภีร์ภาษาบาลี ของพระเถระหลายรูปในสมัยพระเมืองแก้ว ที่ถือว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมบาลีในล้านนา (ลิขิตลิขิตานนท์, 2536, น. 44)

พระไตรปิฎกถือเป็นคัมภีร์หลักในการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะรวบรวมพระธรรมวินัยหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ แบ่งเป็น 3 หมวด คือ 1) พระวินัยปิฎก (วินัยบัญญัติสำหรับภิกษุและภิกษุณี) 2) พระสุตตันตปิฎก (พระสูตรพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ในที่ต่าง ๆ) 3) พระอภิธรรมปิฎก (ประมวลหลักธรรมหรือหัวข้อธรรมต่าง ๆ) ซึ่งพุทธศาสนาแบบเถรวาทได้เรียบเรียงไว้ด้วยภาษาบาลี ดังนั้นแต่ละประเทศที่นับถือพุทธศาสนาเถรวาทจึงใช้อักษรของตนบันทึกหรือแปลเป็นภาษาของตน โดยในอาณาจักรล้านนาก็ได้บันทึก

หรือจารพระไตรปิฎกลงใบลาน โดยมีทั้งที่เป็นภาษาบาลี และแปลเป็นภาษาล้านนา แล้วมีการจัดสร้างไว้ตามวัดวาอารามต่าง ๆ แต่เมื่อเวลาผ่านไปนาน คัมภีร์พระไตรปิฎกเหล่านั้นได้ชำรุดเสียหาย กระจุกกระจายไป เพราะวัฒนธรรมการใช้อักษรธรรมล้านนาได้เริ่มเลือนหายไปจากสังคมล้านนา

ตั้งแต่ พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา ได้เกิดกลุ่มคนที่มีแนวคิดเรื่องการจัดสร้างพระไตรปิฎกด้วยอักษรธรรมล้านนาแล้ว จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือ การพิมพ์ลงใบลาน และการจารใบลาน เป็นแนวคิดและกระบวนการหรือความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจของพุทธศาสนาในล้านนา

งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาแนวคิดและกระบวนการสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกด้วยอักษรธรรมล้านนา ว่าแก่นำหรือผู้ดำเนินการมีแนวคิดและกระบวนการอย่างไร รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานนั้นเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและกระบวนการจัดสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาล้านนา
2. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างพระไตรปิฎกภาษาล้านนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัยนี้ คือ แนวคิดหรือแรงจูงใจ ทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม แนวคิดการสร้างอัตลักษณ์ด้วยภาษาและอักษร และทฤษฎีเรื่องความต้องการของมนุษย์ ดังนี้

แนวคิดหรือแรงจูงใจ

สร้อยตระกูล ดิวยานนท์ อรรถมานะ (2550, น. 83) ได้สรุปว่า “แรงจูงใจ” (Motive) มาจากภาษาละตินคือ “Movere” หมายถึง การเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นเรื่องราวของความรู้สึกที่ไม่หยุดนิ่ง อันเป็นผลทำให้เกิดพฤติกรรม หรือการกระทำ โดยแรงจูงใจของมนุษย์ในการกระทำสิ่งใด ๆ นั้นอาจเกิดจากเหตุและปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ทั้งปัจจัยทางด้านกายภาพ และปัจจัยด้านสังคม

ทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม

การดำเนินกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ หากมีขอบข่ายการทำงานที่กว้างหรือต้องอาศัยบุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วม จำเป็นต้องมีกระบวนการในการบริหารจัดการที่ดีจึงจะสำเร็จผลได้ ยุพาพร รูปงาม (2545, น. 8) ได้สรุปว่า การสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้น หมายถึงการสร้างความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศ หรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดีหรือผูกพันต่อท้องถิ่น จะทำให้การทำงานของกระบวนการกลุ่มสำเร็จผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทิตานา แชมมณี (2545, น. 139) ที่ได้สรุปแนวคิดพื้นฐานเรื่องกระบวนการกลุ่มของเคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) ว่าหากสมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการปรับตัวและยอมรับ

ข้อคิดเห็นของสมาชิกอื่น จะเป็นปัจจัยที่ช่วยให้ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายได้

ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์

ทฤษฎีลำดับความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs Theory) ของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) แบ่งเป็น 5 ลำดับชั้น คือ 1) ความต้องการทางร่างกาย 2) ความต้องการความปลอดภัย 3) ความต้องการทางสังคม 4) ความต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง และ 5) ความต้องการเติมความสมบูรณ์ให้ชีวิต (Maslow, 1962, p. 58 อ้างถึงใน อนิวัช แก้วจำนงค์, 2552, น. 66-68) ซึ่งมนุษย์มีความต้องการหลายระดับตามสถานการณ์

การสร้างอัตลักษณ์ด้วยภาษาหรืออักษร

คำว่า อัตลักษณ์ (Identity) คือสิ่งที่เรารู้สึกว่าเป็น “พวกเรา” แตกต่างจาก “พวกเขา” หรือ “คนอื่น” โดยอัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบกัน และอัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มืออยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้าง (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2540, น. 64) ตามแนวการศึกษาทางมานุษยวิทยาถือว่า “อักษร” เป็นวิวัฒนาการขั้นสูงสุดของมนุษย์ เพราะโดยทั่วไปมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์จะมีภาษาพูด แต่บางกลุ่มไม่มีการใช้ตัวอักษร การพัฒนาหรือความเปลี่ยนแปลงด้านองค์ความรู้และวัฒนธรรมนั้นผ่านการคิด บันทึกและถ่ายทอดได้ดีเพราะอาศัยตัวอักษรเป็นหลัก (ยศ สันตสมบัติ, 2536, น. 6-11)

นอกจากนั้น ภาษายังเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่ม แต่ปัจจุบันภาษาต่าง ๆ ล้วนได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากยุคโลกาภิวัตน์ ระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2550, น. 2) กลุ่มชาติพันธุ์หรือประเทศใดที่มีอักษรเป็นของตนเองถือเป็นเอกลักษณ์และความยิ่งใหญ่ของตน เมื่อมีการสู้รบเพื่อแย่งชิงพื้นที่ ผู้ชนะก็จะนำภาษาและอักษรของตนมาเผยแพร่หรือบังคับใช้ในพื้นที่ซึ่งตนเองได้ครอบครอง มีผลทำให้ภาษาหรืออักษรที่เคยใช้อยู่กลายเป็นภาษาที่สองไปโดยปริยาย

ต่อมาเมื่อวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถนำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน หรือชาติพันธุ์ ทำให้มีการนำอักษรของแต่ละชาติพันธุ์มาใช้สร้างคัมภีร์สำคัญทางศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวพระราชดำริและพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า “ประเทศอื่นที่นับถือพุทธศาสนา ก็สร้างพระไตรปิฎกด้วยอักษรตามประเทศของตนทุกประเทศ” (สุภาพรธณ ฌ บางช้าง, 2557, น. 35)

เมื่อเทียบกับความต้องการของคนในสังคมหรือวัฒนธรรมล้านนา ทั้งที่เกิดก่อนหน้าและหลังกระทำการทางสังคมหรือพุทธศาสนาแล้ว จะพบว่ามีการตั้งความปรารถนาในลักษณะที่เป็นการยอมรับหรือมีชื่อเสียงในสังคม และความสมบูรณ์ของชีวิต (ในชาติปัจจุบันและอนาคต) คือแนวคิดเรื่องตนบุญ พระโพธิสัตว์ ธรรมราชา และจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีเรื่องแรงจูงใจ กระบวนการกลุ่ม ความต้องการของมนุษย์

และแนวคิดเรื่องการสร้างอัตลักษณ์โดยใช้ภาษาและอักษรนี้ สามารถนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกระบวนการสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาล้านนาได้ โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ การสัมภาษณ์ และบริบทสังคมในขณะนั้นมาเป็นฐานในการวิเคราะห์

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ศึกษาแนวคิดของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตลิว) และพระพรหมมงคล (ทองสิริมงคล) ในฐานะที่เป็นผู้เสนอแนวคิด และแกนนำในการสร้างพระไตรปิฎกภาษาล้านนา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

รวบรวมเอกสาร และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระไตรปิฎกภาษาล้านนา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาเฉพาะการจัดสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาล้านนา อักษรธรรมล้านนา ที่ดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. 2516-2533

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยทฤษฎีแรงจูงใจ กระบวนการกลุ่ม ความต้องการของมนุษย์ และกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ แล้วนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารและการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปแนวคิดและกระบวนการจัดสร้างพระไตรปิฎกภาษาล้านนา รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นหลังกระบวนการดังกล่าว ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการจัดสร้างคัมภีร์

พระไตรปิฎกภาษาล้านนา

แนวคิดนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2514 ในสมัยที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตลิว) ซึ่งเคยไปศึกษาพระปริยัติธรรมที่กรุงเทพฯ แล้วมาดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งปรารถนาเรื่องการรวบรวมชำระและจัดสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาล้านนาในการประชุมคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ เพราะเห็นว่าภาษาล้านนา และอักษรธรรมล้านนาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษที่หากไม่สืบทอดหรือรักษาไว้ก็จะสูญสิ้นไป โดยเฉพาะคัมภีร์พระไตรปิฎกที่พระเถระชาวล้านนาในอดีตได้เคยสังคายนาหรือชำระอักษรแล้วจารลงในใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนา ภายหลังมีการแปลเป็นภาษาล้านนาด้วย แต่ในปัจจุบันคัมภีร์ใบลานเหล่านั้นได้กระจัดกระจายไป ควรที่จะมีการรวบรวมและนำมาเผยแพร่เพื่อใช้ในการศึกษาและเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามจารีตประเพณีดังอดีต

แนวคิดของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์นี้ได้นำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานชุดแรก มีพระปลัดทอง สิริมงคล (พระพรหมมงคล) ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเมืองมางอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเลขานุการ โดยเมื่อ พ.ศ. 2514 ครูบาอินทจักรรักษาเจ้าอาวาสวัดน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้อาพาธหนัก บรรดาศิษย์รวมถึงพระพรหมมงคล ได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่าหากครูบาอินทจักรรักษาหายกลับเป็นปกติจะสร้างพระไตรปิฎกภาษาล้านนาเพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวล้านนาสืบต่อไป

(พระไตรปิฎกภาษาล้านนาไทย, 2526)

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดเรื่องของการฟื้นฟูวัฒนธรรมการจารใบลานที่แทบจะเลือนหายไปจากสังคมล้านนา แนวคิดเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ที่เกิดจากการสร้างคัมภีร์ที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนาอันแฝงด้วยความศักดิ์สิทธิ์ด้วยอักษรทองถิ่น ตลอดจนเพื่อให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวล้านนา และต้องการได้รับผลบุญหรืออานิสงส์อันเกิดจากการสืบอายุพระศาสนาด้วยการสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกอีกด้วย

ในส่วนเนื้อหาของหนังสือพระไตรปิฎกภาษาล้านนา เล่ม 1 หรือชื่อตามปกว่า “พระไตรปิฎก ภาษาล้านนาไทย” ได้มีการนำคำอนุโมทนาของพระเถระหลายรูปที่เขียนด้วยอักษรธรรมล้านนามาเป็นส่วนนำด้วย ซึ่งล้วนแต่เห็นว่าการสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกนี้เป็นการสืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญ และการใช้อักษรธรรมล้านนาในการเผยแพร่นี้ก็จะเป็นการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมล้านนาได้เป็นอย่างดี เพราะในปัจจุบันคนรุ่นใหม่แม้กระทั่งพระภิกษุสามเณรเริ่มที่จะละเลยและไม่ให้ความสนใจไปเสียแล้ว เป็นต้น

2. กระบวนการสร้างพระไตรปิฎกภาษาล้านนา

ก่อนที่โครงการจัดสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกอักษรธรรมล้านนาจะเริ่มดำเนินการ พระอุบาลี คุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตลิว) เป็นผู้อำนวยการ พระพรหมมงคล (ทอง สิริมงคล) เป็นเลขานุการ เมื่อปี พ.ศ. 2515 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

เสด็จแปรพระราชฐานมาประทับที่พระตำหนัก
ภูพิงค์ราชนิเวศ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
ได้ถวายพระพรให้ทรงทราบถึงโครงการสร้าง
พระไตรปิฎกอักษรธรรมล้านนา ทรงอนุโมทนา
และถวายพระราชทรัพย์จำนวน 20,000 บาท
เพื่อให้เป็นทุนในการดำเนินงานเบื้องต้น
แต่เมื่อ พ.ศ. 2516 พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
ได้มรณภาพไป ทำให้พระปลัดทอง สิริมงคล
จึงต้องรับผิดชอบและดำเนินงานโครงการต่อ
โดยได้รับการสนับสนุนจากคณะผู้ปกครองสงฆ์
ภาคเหนือ คือ เจ้าคณะหนเหนือ และคณะสงฆ์
ในเขต 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ในการ
แต่งตั้งคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการ
กองอำนวยการ คณะกรรมการดำเนินงาน
คณะกรรมการฝ่ายเหรียญกษาปณ์ คณะกรรมการ
ฝ่ายอุปถัมภ์ และกองเลขานุการ จัดตั้ง
สำนักงานอยู่ที่วัดเมืองมา อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงใหม่ มีขั้นตอนหรือกระบวนการทำงาน ดังนี้

2.1 สํารวจและรวบรวมคัมภีร์

โบราณ พระไตรปิฎกภาษาล้านนา

คณะทำงานได้ไปสำรวจ
และรวบรวมคัมภีร์โบราณพระไตรปิฎกจาก
วัดและสถานที่ต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือและ
ประเทศเพื่อนบ้านที่ใช้อักษรธรรมในการจาร
พระไตรปิฎก แล้วยืมมาเพื่อใช้เป็นต้นฉบับและ
ฉบับสอบทาน รวมจำนวนทั้งสิ้น 49 มัด

2.2 การจัดเตรียมต้นฉบับ

เมื่อรวบรวมคัมภีร์โบราณ
พระไตรปิฎกได้ครบแล้ว จึงจัดประชุมคณะสงฆ์
มีพระเถระระดับเจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะ
อำเภอ ในเขตภาคเหนือตอนบน พร้อมด้วย
พระภิกษุสามเณร และฆราวาส ที่มีความรู้

ด้านภาษาล้านนา แล้วได้คัดเลือกและแต่งตั้งให้
เป็นคณะทำงานที่รับผิดชอบงานคัดลอกคัมภีร์
พระไตรปิฎกจากคัมภีร์โบราณลงในสมุด เพื่อจัด
ให้คณะอนุกรรมการได้ตรวจทานต่อไป

2.3 การสร้างพระไตรปิฎกภาษา

ล้านนา

การจัดสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรธรรมล้านนา แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

2.3.1 หนังสือพระไตรปิฎก

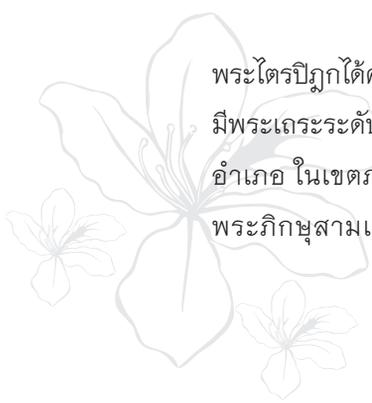
ภาษาล้านนา

การจัดสร้างคัมภีร์

พระไตรปิฎกโดยจัดทำเป็นรูปเล่มหนังสือ
พิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนานี้ ใช้แทนพิมพ์
ซึ่งเคยเป็นของโรงพิมพ์เมืองใจ ที่ซื้อต่อมา
จากคณะมิชชันนารีที่ใช้พิมพ์หนังสือหรือ
คำสอนของศาสนาคริสต์ โดยบล็อกอักษร
ที่นำมาเรียงพิมพ์นั้นเป็นอักษรธรรมล้านนา
โดยมีคณะทำงานคือพระภิกษุสามเณรจำนวน
46 รูป เริ่มจัดพิมพ์เล่มแรกเมื่อ พ.ศ. 2526 จน
ครบ 80 เล่ม (แบ่งจำนวนเล่มเท่ากับพระชนมายุ
ของพระพุทธเจ้า) เรียกว่า “พระไตรปิฎก
ฉบับภาษาล้านนาไทย” โดยคณะทำงาน
บางส่วนเป็นพระภิกษุสามเณรชาวไทเขิน
เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า เพราะคัมภีร์
พระไตรปิฎกที่ใช้เป็นต้นฉบับนั้นส่วนหนึ่ง
เป็นคัมภีร์โบราณอักษรไทลื้อ-ไทเขิน (อนาโตน
โรเจอร์ เบ็ลดิเยร์, สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2558)

ปัจจุบันแทนพิมพ์และ

บล็อกอักษรตะกั่วบางส่วนยังเก็บรักษาไว้ที่
หอพระไตรปิฎก วัดท่าเปิง (ตโปทาราม) อำเภอ
เมือง จังหวัดเชียงใหม่

ในการจัดพิมพ์พระไตรปิฎก อักษรธรรมล้านนาในครั้งนั้น จัดพิมพ์ทั้งสิ้น 150 ชุด ชุดละ 80 เล่ม โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน คือพระวินัยปิฎก จำนวน 13 เล่ม พระสุตตันตปิฎก จำนวน 55 เล่ม และ พระอภิธรรมปิฎก จำนวน 12 เล่ม ตามลำดับ

2.3.2 พระไตรปิฎก ฉบับพิมพ์ลงใบลาน

คณะทำงานได้นำข้อมูล พระไตรปิฎกชุดนั้นมาจัดพิมพ์ลงใบลาน ด้วย (พิมพ์ลงใบลานทั้งสองด้าน แต่ละด้าน แบ่งเป็น 3 คอลัมน์) จำนวน 150 ชุด ชุดละ 1,546 ผูก แบ่งเป็นพระวินัยปิฎก จำนวน 87 ผูก พระสุตตันตปิฎก จำนวน 1,303 ผูก และ พระอภิธรรมปิฎก จำนวน 156 ผูก เรียกว่า “พระไตรปิฎกฉบับใบลาน ภาษาล้านนาไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์”

2.3.3 พระไตรปิฎกฉบับจาร

หลังจากที่ได้ตรวจชำระ พระไตรปิฎกชุดที่จะพิมพ์เสร็จแล้ว คณะทำงาน ที่รับหน้าที่จารใบลานก็ได้ดำเนินการควบคุม ไปกับการพิมพ์ลงสู่ใบลาน แบ่งเป็นกัณฑ์หรือ ผูกเช่นเดียวกับที่จารลงบนใบลาน คือจำนวน 1,546 ผูก โดยผู้จารใบลานจะได้รับค่าจ้าง หน้าลานละ 5 บาท โดยการสร้างจำนวน 3 ชุด ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่หอพระไตรปิฎกวัดท่าเปิง (ตโปทาราม) หอพระไตรปิฎกวัดบุพพาราม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธรรมกาย อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

2.4 ระยะเวลาและงบประมาณ

เมื่อรวมระยะเวลาตั้งแต่ การเสนอแนวคิดจนถึงการปฏิบัติจนเสร็จสิ้น

ใช้เวลาทั้งสิ้น 19 ปี (พ.ศ. 2514– พ.ศ. 2533) ในการดำเนินงานจัดสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก อักษรธรรมล้านนา ได้รับพระราชทานทุนทรัพย์ ในการดำเนินงานเบื้องต้นเป็นจำนวนเงิน 20,000 บาท ซึ่งคณะทำงานได้ใช้ทุนทรัพย์ ดังกล่าวดำเนินงานในขั้นตอนสำรวจ รวบรวม ต้นฉบับ คัดลอกพระไตรปิฎกจากคัมภีร์ ใบลานลงสู่สมุด และตรวจชำระก่อนดำเนินการ พิมพ์ ต่อมาเมื่อจะเริ่มพิมพ์เป็นหนังสือจึงได้มี ประกาศเชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ร่วมเป็นเจ้าภาพในการสร้างพระไตรปิฎก ดังนี้

– พระไตรปิฎก ภาษาล้านนา ฉบับจาร ชุดละ 130,000 บาท

– พระไตรปิฎก ภาษาล้านนา ฉบับพิมพ์ลงใบลาน ชุดละ 20,000 บาท

– พระไตรปิฎก ภาษาล้านนา ฉบับพิมพ์เป็นหนังสือ ชุดละ 10,000 บาท

เมื่อรวมเงินพระราชทาน การรับเป็นเจ้าภาพและการบริจาคจากศรัทธา ประชาชนทั่วไปที่ใช้ในการดำเนินงานครั้งนี้ จำนวนทั้งสิ้น 3,269,394.00 บาท (วัดพระธาตุศรีจอมทอง, ม.ป.ป., น. 21)

2.5 การเฉลิมฉลองพระไตรปิฎก

หลังจากได้จัดสร้าง พระไตรปิฎก อักษรธรรมล้านนา ทั้งที่เป็น หนังสือ ใบลานฉบับพิมพ์และใบลานฉบับจารแล้ว ได้มีการจัดงานฉลองคัมภีร์พระไตรปิฎกอย่าง ยิ่งใหญ่ เมื่อวันที่ 20–29 มกราคม พ.ศ. 2533 ณ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาล ที่ 10 สมัยที่ดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ได้เสด็จมาเป็นประธาน

และได้พระราชทานพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์แก่พระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ พร้อมทั้งส่งไปยังสถานศึกษา และหน่วยงาน หรือองค์กรทางพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ

3. ผลที่เกิดขึ้นจากโครงการสร้างพระไตรปิฎก ภาษาล้านนา

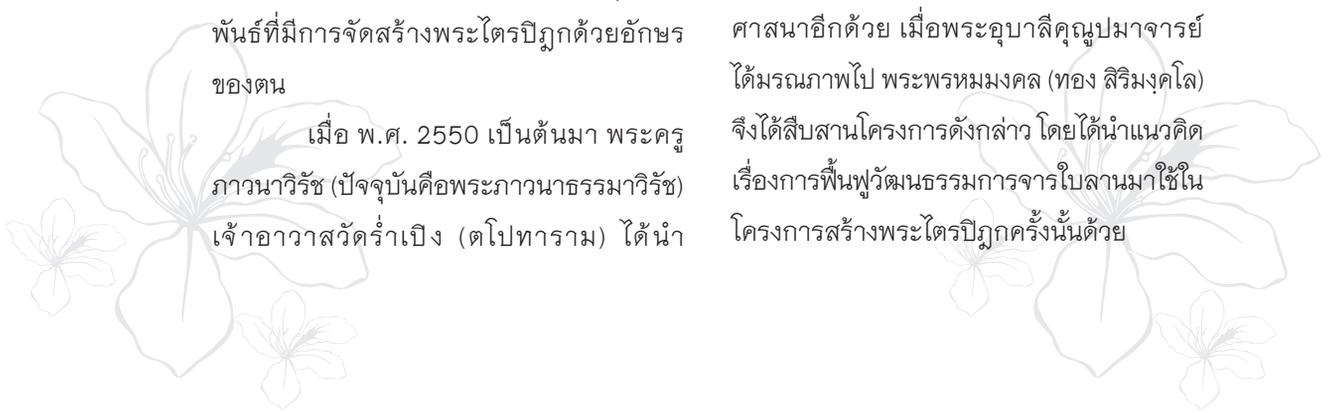
คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาล้านนาที่พระพรหมมงคลได้เป็นแกนนำในการดำเนินงานและจัดสร้างในครั้งแรกนั้น ส่งผลให้ท่านได้ดำเนินโครงการอื่นที่สืบเนื่องกัน คือ การปริวรรตและจัดพิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี อักษรธรรมล้านนา การปริวรรตและจัดพิมพ์คัมภีร์อรรถกถา ภาษาบาลี อักษรธรรมล้านนา และการปริวรรตและจัดพิมพ์คัมภีร์ฎีกา ภาษาบาลี อักษรธรรมล้านนา โดยดำเนินการตามแนวคิดหลัก คือ เพื่อสืบทอดพระพุทธรศาสนาผ่านการสร้างคัมภีร์ธรรมการเชิดชูอัตลักษณ์และอนุรักษ์ภาษาและอักษรธรรมล้านนา แม้ว่าคัมภีร์พระไตรปิฎกที่สร้างขึ้นทั้งฉบับภาษาล้านนา และฉบับภาษาบาลี จะไม่ได้ใช้ประโยชน์ในการศึกษาได้เต็มที่ เนื่องจากมีผู้ที่อ่านอักษรธรรมล้านนาได้น้อย และมีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาไทย เผยแพร่แล้วจำนวนมาก แต่ถือได้ว่าเป็นการทำตามความประสงค์ของแกนนำและเป็นอัตลักษณ์ที่แสดงความยิ่งใหญ่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการจัดสร้างพระไตรปิฎกด้วยอักษรของตน

เมื่อ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา พระครูภาวนาวิรัช (ปัจจุบันคือพระภาวนาธรรมาวิรัช) เจ้าอาวาสวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) ได้นำ

พระไตรปิฎก ฉบับภาษาล้านนาที่เคยจัดพิมพ์เป็นหนังสือแล้วมาจัดพิมพ์ใหม่ โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ มีการชำระและแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดจากกระบวนการพิมพ์ในอดีต มาจัดพิมพ์อีกครั้ง เพื่อนำไปถวายตามวัดและสถานศึกษาต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงมีการบันทึกเสียงอ่านพระไตรปิฎกภาษาล้านนา เพื่อเผยแพร่ในช่องทางต่าง ๆ ถือเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่พระไตรปิฎก ฉบับภาษาล้านนาโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ (พระครูภาวนาวิรัช, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2558)

อภิปรายผล

จากแนวคิดเรื่องคุณค่า และความสำคัญของภาษาล้านนาที่ควรอนุรักษ์และเผยแพร่ ของ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟูอดตลิว) ได้นำไปสู่การดำเนินการสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกอักษรธรรมล้านนา โดยแนวคิดนี้เกิดขึ้นจากการเข้าไปอยู่ในสังคมหรือวัฒนธรรมอื่นแล้วรำลึกถึงสังคมหรือวัฒนธรรมของตน จึงต้องการนำเสนออัตลักษณ์ของตนผ่านหนังสือหรือคัมภีร์สำคัญทางศาสนาเพื่อให้คนในสังคมอื่นยอมรับ และให้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเกิดความภาคภูมิใจในความเจริญรุ่งเรืองทางด้านพุทธศาสนาและอักษรถิ่นของตน ทั้งยังเกิดจากความเชื่อหรือแนวคิดเรื่องการสร้างบารมีปรารถนาบุญกุศล และการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาอีกด้วย เมื่อพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ได้มรณภาพไป พระพรหมมงคล (ทอง สิริมงคล) จึงได้สืบสานโครงการดังกล่าว โดยได้นำแนวคิดเรื่องการฟื้นฟูวัฒนธรรมการจารใบลานมาใช้ในโครงการสร้างพระไตรปิฎกครั้งนั้นด้วย

คัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษา
ล้านนาไทย ที่พระพรหมมงคล (ทอง สิริมงคลโล)
เป็นแกนนำในการจัดสร้างนี้มีทั้งที่เป็นหนังสือ
การพิมพ์ลงใบลาน และการจารลงใบลาน
ถือว่าเป็นกระบวนการที่ผสมผสานจารีตดั้งเดิม
และเทคโนโลยีสมัยใหม่ อีกทั้งในช่วงเวลา
ที่จัดสร้างพระไตรปิฎกนั้น ได้ทำให้กระแส
ของการศึกษาอักษรธรรมล้านนาได้กลับมา
ได้รับความสนใจจากสังคมอีกครั้ง หลังจากที
ถูกมองข้ามไป นอกจากนี้ยังถือได้ว่าเป็นยุค
ที่มีการจารใบลานสำคัญของประวัติศาสตร์
ล้านนา

คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาล้านนาที่ได้
จัดสร้างขึ้นมาถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรม
ที่ผ่านแนวคิดและกระบวนการที่มุ่งหวังให้เกิด
ความภาคภูมิใจของชาวล้านนาและบุญกุศล
ของผู้ดำเนินการและผู้ที่เกี่ยวข้อง

โครงการสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก
อักษรธรรมล้านนานั้น ได้สำเร็จผลในรูปของ
หนังสือพระไตรปิฎก พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ลง
ใบลาน และพระไตรปิฎกฉบับจาร ที่ใช้อักษร
ธรรมล้านนา แต่มีชาวล้านนาเพียงบางส่วนที่
ได้รับรู้ และมีเพียงส่วนน้อยที่ได้ใช้ในการศึกษา
เนื่องจากปัจจุบันมีผู้ที่สามารถอ่านอักษร
ธรรมล้านนาได้จำนวนน้อย และผู้ที่สนใจ
ทั่วไปสามารถศึกษาพระไตรปิฎกฉบับที่เป็น
ภาษาบาลี อักษรไทย หรือฉบับแปลภาษาไทยได้
ซึ่งมีการจัดพิมพ์เป็นหนังสือโดยหลายหน่วยงาน
หรือมีการเผยแพร่แบบออนไลน์ด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
แนวคิดเรื่องการนำภาษาหรืออักษร
มาใช้เป็นเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ ของ
วัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกระบวนการการกระตุ้น
จิตสำนึก การมีส่วนร่วม และรูปแบบการนำเสนอ
ที่หลากหลาย ทำให้คนในสังคมเกิดความ
ภาคภูมิใจ ดังนั้นหน่วยงานที่ต้องการส่งเสริม
หรืออนุรักษ์วัฒนธรรม ควรมีการศึกษาข้อมูล
หรือแนวคิดในอดีต นำมาวางแผน และสร้าง
กิจกรรมที่คนในสังคมมีส่วนร่วมมากที่สุด
จะทำให้งานหรือกิจกรรมนั้น ๆ มีความโดดเด่น
เพราะเป็นการนำวิถีปฏิบัติในอดีตมาปรับใช้ใน
ปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะแนวคิด
และกระบวนการจัดสร้างพระไตรปิฎกอักษร
ล้านนาเท่านั้น แต่ไม่ได้ศึกษาเนื้อหาของคัมภีร์
ใบลานโดยละเอียด แต่พบว่าคัมภีร์พระไตรปิฎก
ที่ได้รับรวบรวมมานั้นมีทั้งที่เป็นภาษาบาลี ล้านนา
แปล และโวหารท้องถิ่นที่เรียบเรียงใหม่ หากมี
การศึกษาคัมภีร์เหล่านั้นโดยใช้ทฤษฎีวิเคราะห์
วรรณกรรม ทั้งด้านที่มา ผู้แต่ง ผู้คัดลอก
ล้านนาโวหาร ลักษณะการใช้ภาษา หรือ
กลวิธีในการแปล น่าจะทำให้เกิดมุมมองและ
พบข้อมูลที่น่าสนใจในอีกหลายมิติ

เอกสารอ้างอิง

- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2540). *อัตลักษณ์ วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง*. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทิตนา แคมมณี. (2545). *กระบวนการเรียนรู้: ความหมาย แนวทางการพัฒนาและปัญหาข้อใจ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.).
- พระไตรปิฎกภาษาสันสกฤตไทย. (2526). เชียงใหม่: คณะกรรมการพิมพ์พระไตรปิฎก ฉบับสันสกฤตไทย และคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่.
- ยศ สันตสมบัติ. (2536). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุพาพร รูปงาม. (2545). *การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ*. (ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).
- ลิขิต ลิขิตานนท์. (2536). *วรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนา*. เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร. (ม.ป.ป.). *ประวัติและผลงานของพระสุพรหมยานเถระ (ทอง สิริมุงคโล)*. เอกสารอัดสำเนา.
- สร้อยตระกูล ดิทยานนท์ อรรถมานะ. (2550). *พฤติกรรมองค์การ: ทฤษฎีและการประยุกต์*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภาพรณ ฌ บางช้าง. (2557). *พระไตรปิฎกฉบับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: บริษัทกราฟแมนเพรส จำกัด.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2550). *สถานการณ์ทางภาษาในสังคมไทยกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อนิวัช แก้วจำนงค์. (2552). *การจัดการทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

